

הנה להיות קטנה, היא מוזיאון של עבר גדול

אינו רוקד

למנט הסמוך, פסלי המצביאים של ימים עברו — וינה היפהפה, וינה, עיר האתמול.

★ ★ ★

רצח הרוזן הקטן

אומרים שמטרניך, חובב התענוגות, סחב את דינוי הקונגרס במיוחד כדי להאריך את ימי הנשפים המבריקים, בהם השתתפה האצולה של כל אירופה. היו אלה ימיזוהר שלא חזרו עוד לעיר הדאנובה, ויתכן מאד שמטרניך ידע זאת.

לאוסטריה קרה כאשר קרה לארצות רבות לפנייה ואחריה. במשך מאות בשנים היתה ארץ ספר, המבצר הקרמ של תרבות המערב הנוצרי מול התורכים והמאגיארים. פעם אחרי פעם עלו צבאות התורכים, שכללו חיילים מירושלים ויפו ועכו, על וינה, ובכל פעם והתנפצה התקפתם על חומות העיר.

כל עוד היתה אוסטריה ארץ-ספר, היא שפעה כוח פנימי. צבאה היה טוב בעולם, הארץ ניבסטיה היתה הטובה באירופה. האמנות שיגשגה, המשרורים שוררו והמנגנים ניגנו. אולם כאשר ניצחה סופית את אויביה, הספר התרחק ונחלי העושר עברו על גדוניהם, התנחנה הארץ. כוח-החיים שלה אול.

מבחינה חיצונית, הוסיפה וינה לפרות. החומות, שהפכו מיותרות, נהרסו, ובמקומן נבנתה שורה נהדרת, המקיפה את מרכז העיר במעגל, הרינג (טבעת) — רחוב שרוחבו 50 מטר ואורכו כשלושה קילומטרים. לכל אורכו, משני עבריו, מתנשא בנין פאר אחד ליד משנהו — הארמון העצום, האופיריה, הפרלמנט, המוזיאונים, הכנסיות, האוניברסיטה.

וינה היתה לעיר היפה ביותר באירופה, ואילו העם האוסטרי ירד מגדולתו בהתמדה. לנקודת-העומק הגיעה לפני 23 שנה. במרחק כמה צעדים מאולם הקונגרס, בפינת חדר, מזכירה זאת אבן פשוטה. כאן נרצח הרוזן הקטן של אוסטריה, אנגלברט דולפוס, על-ידי קבוצת בריונים נאציים שפעוהו פעעים קשים, הסמו את הכניסה לבנין ולא נתנו לאיש לגשת אל הפצוע שמת לאטו מאיבוד דם. זה היה ב-1934. כעבור ארבע שנים פלש היטלר לעיר, ונתקבל על-ידי קהל שבכה מרוב שמחה.

★ ★ ★

בדאי לקנות מטוסים

באגף אחר של בנין הקאנצלר יושב ד"ר ברונו קרייסקי. קרייסקי הוא תתישר החוץ, סוציאלי-דמוקראט ויהודי.

באוסטריה שולטת קואליציה נצחית של שתי מפלגות-ענק, השחת כמעט בגודלן — מפלגת-העם (היימנית), שמנהיגה הוא ראש-הממשלה, והסוציאלי-דמוקראטים. בכל משרד שיש בו שר של מפלגה אחת, ישנו תתישר של המפלגה השנייה. שום החלטה של השר אינה בעלת-תוקף, אם אינה נשואת דם. זה היה ב-1934. כן בטוח כל צד שידע היטב על מעשי רעהו.

באוסטריה קוראים לזה "פרופורק", קיצור לגלגני למושג "יצוג יחסי" המגרעת של השיטה היא שאינה מושאיה מקום לאופוזיציה ולביקורת בריאה. אולם לזכותה יש לומר שהיא מונעת לחלוטין את ההשתלטות של מפלגה אחת, משמשת ערובה לזכויות-האדם. האוסטרים מעריכים מאד את שווי-המשקל. רק בשבוע שעבר, כשנקראו לבחור בנושא חדש, נתן הרוב את קולו דווקא למועמד הסוציאליסטי, שמפלגתו היא בדרך כלל מפלגת מינוט. "אינני רוצה שהנשיא וראש-הממשלה יהיו שייכים לאותה מפלגה. אם יהיו שייכים למפלגות שונות, יהיה הכוח מחולק והם יפקחו איש על מעשי רעהו", אמר לי אוסטרי צעיר כבר בראשית מלחמת-העצמאות השקטה. אי המפא-ניק שיבין חוכמה יסודית זו? מפי קרייסקי, בן 46, אני שומע את הפילוסופיה הפוליטית של המדינה. זוהי פילוסוף-פיה של התפתחות מוסכמת מן הגדולה, של השלמה נבונה. היסוד שלה: "אנחנו עם קטן. יהיה זה טפשי אם ננהג כאילו היינו עדיין עם גדול."

"ישנן מדינות קטנות שהדלו מזמן להיות גדולות, אך שאינן יכולות להשלים עם זה. מפני שהן רוצות להיות גדולות, הן צריכות לייצר מטוסים ומכוניות, בלי כל בסיס משקי, למען הפרסטיג'יה. מפני שהן רוצות להיות גדולות, הן צריכות לנהל מלחמות יקרות ואבודות-מראש, גם כן למען הפרסטיג'יה. הן צריכות לקיים בריטיש קאוונסיל בכל פינה נידחת בעולם, או לדאוג ל"נוכחות צרפתית" בכל עיר וזה. הן פשוטות את הרגל ומתריבות את עצמן, הכל למען הגדולה."

מלים נבונות, שכדאי גם למנהיגי ישראל להרהר בהן. קרייסקי מסתכל בתמונת-השמן הגדולה התלויה מול ראשו — מנהיג נשכח בבגדי-פאר של תקופה שבערה. אנחנו יודעים שאנחנו עם קטן. טוב לנו כעם קטן. רק עם קטן יכול להיות שבטיש בימים אלה. איננו נאלצים לייצר מטוסים ומכוניות, שאפשר לקנותם במחיר הרבה יותר זול מארצות אחרות. איננו נאלצים לקיים נציגות תרבותית בתלאביב. איננו מיתחמים את כוהנו הול מעבר לגבול היכולת. אנחנו מתרכזים בייצור הדברים שאנחנו מוכשרים לייצר אותם בזול ובשקט.

האם הוא מאמין באזור-חיץ נייטראלי באירופה, שאוסטריה הנייטראלית תשתייך אליו? קרייסקי מחייך. "אם שתי המעצמות הגדולות תוכלנה להסכים ביניהן על אזור-חיץ כזה, כבר לא יהיה צורך באזור-חיץ. כי אז יהיו פני העולם אחרים." אנחנו משוחחים כשעה על עיניי ישראל. אני משתדל להסביר לו את הדעות השונות המרחפות בחוגים המשכילים במדינה על עתידה לאורך ימים, את רעיון ההשתלבות במרחב והאיחוד השמי ואת דעת מתנגדיו. הוא מקשיב בעניין, שואל שאלות נבונות, מפליט מדי פעם הערות פקחיות מאד של מדינאי מנוסה. אולם הוא עצמו קודם כל אוסטרי. אביו היה תעשיין ובנקאי גדול. את ימי הנוחה הנאצית בילה בשבדיה.

★ ★ ★

בת הצלבנים

כאשר הפתקן התורכים מן המצור האחרון על וינה, השאירו אחריהם מוסד שקנה לו אחיזה רבה בעיר: בית-הקפה. מוסד אוסטרי מיוחד זה הגיע במרוצת הזמן גם לגרמניה, ומשם חזר בצורתו האירופית לארץ-ישראל, שם נפגש עם המקור המזרחי. אני יושב עם הבראונות בקפה דמל. זהו בית-הקפה בה"א הידיעה, יחיד במינו בעולם. הוא שוכן בשלושה חדרים קטנים ברחוב האכסבורגר, מאחורי הארמון, והוא לא השתנה במאומה מאז עמדו לפניו הדוכסים והרוזנים והיכו לאדוניהן.

האדונים ישבו ליד השולחנות והכסאות, שגם הם לא השתנו מאז: שלחנות עתיקים עלגלגלים קטנים, כסאות שאי-אפשר לשבת עליהם אלא בוקיפות. כאן ישבו השגרירים שבאו למרכז העולם. כאן ישב גם עונאי יהודי בשם תיאודור הרצל וחלם על ארץ רחוקה. אנחנו אובלים עוגה אחרי עוגה — לא אחת טובה מהשנייה. לדמל גינות משלו לגידול הפירות, כפר שלם קיים במיוחד כדי לספק לו את החלב והגבינה. דמל הוא אוסטריה. לא פחות אוסטריה היא הבראונות. שמה אוהה פון-היארי, ואבותיה האצילים באו מאיטליה. היא גבוהה מאד, חדרות חשיבות מעמדה. לבריה מגיעה שולת משפחתה עד למאה ה-12, תקופת הצלבנים. לכן הקשיבות בענין רב לסיפורי על מעשי הצלבנים בארץ. את נעוריה בילתה אוהה, בתו של בעל-אחוזה, בצ'כיה. מן הסתם רכבה על סוסים, ניגנה על פסנתר ולמדה לרובר עם האיכרים של אבא באדיבות אצילית. כשגדלה, החלה ללמוד באקדמיה למוסיקה ולשיר באופירה. אולם ב-1945 נהרס עולמה — הרוסים כבשו את הארץ, ומשחתת פון-היארי גורשה מנחלתה. הורשה לה לקחת עמה משען של 20 קילו. לפתע נאלצה בת-האצילים להרויח את לחמה. ארוסה מת בשבי הרוסי. היא היתה עניה מכדי להינשא לבן מעמדה. נתנו לה דירת-חרד נחמדה, ללא נוחיות, בארמון הקיסר, ומשרה

— יין, נשים ושירה

כך מתאר לעצמו הזר את וינה, עיר הוולטים. אך נשף זה של התזמורת הפילהרמונית הוינאית, שיא העונה החברתית, אינו אופייני לעיר שהפכה שקטה ופרוזאית. האולם הוא אולם "אגודת המוסיקה", בו נערך גם קונצרט הפאסיון רב המשתתפים, המתואר בכתבה.

במשרד-החוץ, היא לא הבינה מדוע כועסים היהודים על אוסטריה. "לנו אין אפילו ממי לתבוע פיצויים", התלוננה. "אני לא אוהבת את הציכים, אך לא אקלל אותם בנוכחותם." עתה משתכרת הבראונות 130 ל"י לחודש, לומדת חוק בינלאומי כדי לעלות בדרגה, ומקוה להישלח באחד הימים כמוכרת-השגרירות באחת מארצות המרחב, בה ביקרו אבותיה הצלבנים לפני 800 שנה.

כיבוש מתחת לחופה

★ ★ ★

אנו מבקרים ב"שלכת האוצר" — מוזיאון של נכסי הקיסרות האוסטרית. הבוקר ראיתי במו עיני את הבראונות כורעת ומצטלבת בשעת המסה בכנסייה הקאתולית. עתה היא מצביעה בליגלוג על המיכלים הקדושים, המכילים את השן של יוחנן המטביל ומסמר מן הצלב של ישו. הם הובאו הנה בימי הביניים, על-ידי צליינים שהלכו ברגל עד לארץ הקודש — קרבן מיועד למחלותיה ולעריציה ולשודדיה.

לא כולם באו בדרך קשה זו. הנה מונחים בגדיו ותרבו של הקיסר פרידריך השני, שבא לארץ בימי הצלבנים, הפך למלך ארץ-ישראל והרעיש את העולם הנוצרי על-ידי מאמציו להשיג שלום וקשר-מסחר עם המוסלמים במצריים. הוא היה נוכל, נבל וחסר כל יראת-כבוד לדת נצרת אולם הוא בעין מלכת הצלבנים תיחרב אם לא תשתלב במרחב הערבי. מעטים מאד מודים לו על כך.

הרושם של המוזיאון מהמם. עשרות כתרים של זהב, בגדי הכרוזים של מחוזות הקיסרות, שהיו כנראה אנשים מוצקים מאד, תלויים מאחורי הזכוכית. לכל מחוז היסטוריה משלו. סגנון לאומי משלו ודגל משלו, שצבעיו בולטים על מעילי הכרוז שלו. בזה אחר זה נבלעו על-ידי הקיסרות, בדרך המיוחדת לאוסטריה — על-ידי נשואין. ממלכה אדירה נאספה כנדוניה מתחת לחופה. הפתגם ההיסטורי אומר: "כולם לוחמים מלחמות — את, אוסטריה המאושרת, מתחתנת." חבל שבימינו אין כל אפשרות להשיא את אחת הבנות של ביגי למלך חוסיין, למשל. זמנים חדשים, שיטות חדשות.

בגדי הטבילה של מאריה טרזיה — בגדים קטנטנים של תינוקת. יתכן שגם מאריה אנטוונט הוטבלה בהם. כאשר הותזו טיפות המים על ראשו, האם תיאיר לעצמו מישהו כי שנות "הקיסרות הרומאית של האומה הגרמנית" ספורות? מי חלם על המהפכה, על הגילוטין, על נפוליאון?

כל זה עבר ללא שוב. היונאים יודעים זאת. ההיסטוריה מסתכלת בהם על כל צעד. בשביל הצרפתי ההיסטוריה עדיין חיה, ואין הבדל בין פאריס של לואי 16 לבין פאריס של גי מולה. האנגלי, הידוע שלוונדון שוב אינה מרכז העולם, רואה בכל זאת את עצמו כממשיך דרכם של ראלי וחלינגטון, בתנאים חדשים. אך בשביל הוינאי העבר הוא עבר. העם האוסטרי כולו דומה לשומר של מוזיאון. הוא מתנאה באוצרותיה, מפיק הנאה למראם. אך הוא יודע שזה מוזיאון.

★ ★ ★

צעיר וינאי משופם

דוקטור הארטז הוא מושבה-ישראלית-שלי-איש-אחד. הוא היה סוציאלי-דמוקראט נלהב, ברח מפני הגסטאפו, לחם בשורות המאפי הצרפתי נגד היטלר, התאהב בארץ (המשך בעמוד 14)